

brek aan financiële steun voor de monumentenzorg zal ongetwijfeld tot toenemend verval en zelfs tot verdwijning van bruikbare en op goede plaatsen staande monumentale gebouwen leiden; de hierdoor bevorderde vorm van kapitaalsvernietiging roept nog meer vragen op wanneer men bedenkt, dat er wel forse bedragen aan overheidssteun worden uitgetrokken – en uitgegeven – ter financiering van nieuwbouw voor doeleinden, die even goed en om voor de hand liggende redenen zelfs beter met gebruikmaking van herstelde monumenten zouden zijn gediend'.

j.b.-r.

Paleis Soestdijk, een symbool. Welke criteria zullen in een gedecentraliseerde monumentenzorg de doorslag geven bij de bepaling van de waarde van dit, architectonisch gesproken, niet uitzonderlijke gebouw? Wordt dit straks een nationaal, gemeentelijk of provinciaal monument...?

Monumentenbeleid in Utrecht

In de serie artikelen, die in het maandblad van de Bond verschijnt over de huidige situatie van de monumentenzorg in de verschillende provincies, wil de Stichtse Culturele Raad de blik wat meer op de toekomst richten, omdat de huidige praktijk van het provinciaal bestuur op dit gebied niet veel anders inhoudt dan het volgen van het landelijk beleid. De Provincie Utrecht kan niet veel meer doen aan monumentenzorg, omdat binnen het provinciaal bestuursapparaat de kennis en de deskundigheid om een eigen beleid te voeren ontbreken.

De gedachten over monumentenzorg en -beleid van de Stichtse Culturele Raad lijken in deze omstandigheden dan ook wat utopisch, maar wij zijn van mening dat, als er gesleuteld wordt aan de structuur van de monumentenzorg, dat fasegewijs tot een nieuw eigen monumentenbeleid voor de provincie(s) moet leiden.

De Raad is ervan uitgegaan dat, in navolging van andere beleidsterreinen van het ministerie van CRM, ook de monumentenzorg gedecentraliseerd zal gaan worden. Om de verantwoordelijkheden die daarbij zullen worden overgedragen goed aan te kunnen zal de Provincie goed toegerust moeten worden zowel met mankracht als met middelen en moeten overgaan van een volgend tot een actief monumentenbeleid.

Hoe ziet de Stichtse Culturele Raad het toekomstig monumentenbeleid? Eén van de belangrijkste uitgangspunten bij decentralisatie is het leggen van de verantwoordelijkheden daar, waar de dienstbaarheid optimaal kan functioneren.

De Stichtse Culturele Raad ziet de Provincie als het meest geschikte overheidsniveau om als eerste verantwoordelijk voor het beleid van de monumentenzorg te zijn. De volgende overwegingen leiden daartoe. In de praktijk van de monumentenzorg is gebleken dat het bestuursniveau van **het Rijk** te ver afstaat van de direkt betrokkenen om een goed en slagvaardig monumentenbeleid te kunnen voeren. Voldoende kennis van het streekgebied ontbreekt. Bij het Rijk bevindt zich wel

het algemene kader en het overzicht van het gehele monumentenbestand, ook voor de jongere bouwkunst zal dat gaan gelden.

Daar is ook de specialistische kennis aanwezig op deelgebieden van de monumentenzorg. Juist op die terreinen zal het Rijk een duidelijke taak blijven behouden. De steun van het Rijk zal voor wat betreft de specialismen noodzakelijk blijven, omdat het voor de lagere overheden niet zinvol is zelf specialisaties op bijvoorbeeld het gebied van muurschilderingen, orgel- en natuursteenrestauraties in huis te hebben. Verder zal het Rijk zeker de verantwoordelijkheid moeten behouden voor de overdracht van vakkennis en specialismen. Voor de sectoren van voorlichting, informatie en edukatie over de monumentenzorg zal dat eveneens het geval blijven.

De Gemeente staat weliswaar het dichtst bij de direkt betrokkenen, maar daar schuilt tegelijkertijd gevaar in. De betrokkenheid van de mensen, die moeten beslissen over het

monumentenbeleid kan erg groot zijn. De vrees lijkt gerechtvaardigd, dat emotionele en andere (voor de monumentenzorg minder doelmatige) overwegingen heel gemakkelijk een rol kunnen gaan spelen bij het afwegen van belangen. Verder zal het voor veel kleine gemeenten vrijwel onmogelijk zijn voldoende deskundigheid in huis te hebben om alle facetten, die met monumentenzorg te maken hebben, te kunnen beoordelen. Waarbij de gemeenten wel een belangrijk aandeel kunnen hebben in de monumentenzorg is bij het voordragen van te beschermen objecten; het opstellen van bestemmingsplannen waarin cultuurhistorische waarden van het betreffende gebied een belangrijke rol spelen; belangstelling wekken voor cultuurhistorische waarden bij de bevolking.

Uit het voorgaande blijkt dat wij van mening zijn dat de Provincie de aangewezen instantie zou moeten zijn om de verantwoordelijkheid voor de monumentenzorg te dragen (de grote monumentensteden worden gemakshalve als 'provincie' beschouwd. Deze steden zijn over het algemeen nu al goed toegerust om de verantwoordelijkheid voor de monumentenzorg op zich te nemen). De Provincie staat dicht genoeg bij de betrokkenen om

plaatselijke argumenten bij de overwegingen te kunnen betrekken en om streekeigen en karakteristieke cultuurhistorische verworvenheden in het oog te houden. Ver genoeg af van plaatselijke argumenten. Groot genoeg om een goed en deskundig monumentenbureau in stand te kunnen houden; klein genoeg om niet in een enorme hoeveelheid monumenten verwaald te raken. De Provincie moet uit praktische overwegingen als het beste overheidsniveau worden beschouwd om de belangen van monumentenzorg en -beleid te behartigen. Dat houdt in dat er voor iedere provincie één lijst moet komen waarop alle te beschermen monumenten staan vermeld. Voor de betrokkenen zal er één instantie zijn waar ze mee te maken zullen hebben als het gaat over bescherming, subsidiëring, onderhoud, restauratie enz., n.l. de Provincie.

Op dit moment is het niet zo dat de Provincie de verantwoordelijkheid voor het monumentenbeleid al zou kunnen dragen. In de eerste plaats zal de intentie bij het provinciaal bestuur aanwezig moeten zijn actief te worden in de monumentenzorg. De kennis en deskundigheid om een monumentenbeleid te ontwikkelen en te voeren zullen moeten worden verworven. Daartoe zal de Provincie een eigen monumentenbureau moeten instellen. Als de Provincie zelf in staat is de dienstverlening uit te voeren, is de mogelijkheid aanwezig een eigen beleid te voeren. Dan kan er ook in ernst worden meegedacht over decentralisatie van verantwoordelijkheden.

De Culturele Raad is van mening dat de Provincie nu al een aantal taken op het gebied van de monumentenzorg op zich zou kunnen nemen, met name het inventariseren en dokumenteren van monumenten en andere waardevolle objecten, zodat er een goed overzicht is van datgene wat beschermd wordt en van datgene wat eveneens de moeite waard is behouden te blijven. Op grond van een goede inventarisatie kan de Provincie oordelen over de aanwijzing tot beschermde monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Het opstellen van restauratieplannen, de beoordeling van restauratieplannen en -begrotingen, de begeleiding van restauraties, het bepalen van prioriteiten voor restauraties, rehabilitaties en onderhoud van monumenten, de controle op het onderhoud van monumenten zullen pas in een latere fase – met de steun van een goed opgezet provinciaal monumentenbureau – tot de taken van de Provincie gerekend moeten worden. Bij het opstellen van streekplannen en het beoordelen van gemeentelijke bestemmingsplannen zal de Provincie op dezelfde wijze rekening moeten houden met streekeigen en cultuur-historische waarden. Tegen de voorstellen, die er nu van verschillende kanten van de monumentenzorg liggen, heeft de Culturele Raad bedenkingen. Zoals bekend mag worden verondersteld, wordt er nu gedacht over het verdelen van de verantwoordelijkheid voor de monumenten over Rijk, Provincies en Gemeenten. Daarmee zal de dienstverlening in de praktijk voor de gebruiker eerder verwarrender worden dan

duidelijker. Op grond van welke overwegingen zal bepaald worden op welk overheidsniveau monumenten beschermd moeten worden? Als er een splitsing wordt gemaakt in monumenten op grond van gradatie naar cultuur-historische betekenis, wie bepaalt dan op welk niveau monumenten beschermd moeten worden? Bepaalt het Rijk welke monumenten van nationaal belang zijn? Als de gemeenten zelf kunnen bepalen welke objecten zij het beschermen waard vinden, blijven voor de provincies dan de resterende monumenten over? Er zou dan wel erg weinig ruimte overblijven voor het voeren van een eigen provinciaal beleid!

Stel dat er naast Rijks-, Gemeentelijke en Provinciale lijsten ook nog kategoriale lijsten worden opgesteld, zoals in het rapport 'Onderzoek monumentenbeleid' door het bureau van de Bunt in opdracht van het ministerie van CRM wordt voorgesteld, dan komen er geen drie, maar misschien wel tien of nog meer lijsten. Daarnaast wordt op grond van dat rapport door de achterdeur het koppel-subsidiesysteem weer binnen gehaald, dat we juist zo graag afgeschaft zien. In het geval van de kategoriale monumenten zouden Rijk, Provincie en Gemeente weer gezamenlijk in de subsidiëring moeten voorzien door tussenkomst van de koepelorganisaties.

Wat gebeurt er dan met gebouwen van eigenaren, die niet zijn aangesloten bij de kategoriale organisaties? Het gaat echter niet alleen om decentralisatie van verantwoordelijkheid voor monumenten. Onverbrekelijk is decentralisatie van financiële middelen daaraan verbonden, een weloverwogen spreiding van beschikbare geldmiddelen naar plaatsen waar de besteding het meest zinvol is.

In principe is het onbelangrijk bij welke overheid de financiële belangenafweging plaats vindt, omdat een doelluitkering evenredig zal moeten zijn aan de grootte en het belang van het monument, ongeacht waar het staat.

De Stichtse Culturele Raad is van oordeel dat de Provincie en de grote monumentensteden daartoe op den duur de aangewezen instantie zou moeten zijn.

Bij de Provincie zou ook de afweging moeten plaats vinden over te beschermen monumenten op grond van de inventarisatie en documentatie en op voordracht van het eigen monumentenbureau, Rijk, Gemeente en partikuliere organisaties.

Bij de overwegingen tot plaatsing op een monumentenlijst mogen *niet* de beschikbare financiële middelen een rol spelen. Op grond van cultuur-historische overwegingen moeten objecten ter bescherming worden voorgedragen en aangemerkt. Als de financiële middelen van de overheid de keuze van te beschermen objecten zouden gaan bepalen, zal straks een pover aantal monumenten overblijven. Mochten de tijden financieel weer gunstiger worden, dan zal het ons niet in dank worden afgenomen, dat we onszelf hebben opgescheept met een 'afgeslankt' monumentenbestand. Bescherming volgens de monumentenwet zal moeten betekenen,

dat de betreffende overheid (naar ons idee – de Provincies en de grote monumentensteden) de toestand van de monumenten in het oog zal kunnen houden en tenminste bij wijzigingen inbreng kan hebben. Als er sprake is van een aanvraag voor sloop zal op dat moment alsnog besloten kunnen en moeten worden of hulp geboden moet worden; zo die mogelijkheid niet aanwezig is, kan een sloopvergunning worden gegeven.

Hulpmiddelen voor de overheid om een zo effectief mogelijk beschermingsbeleid te kunnen voeren, zullen een goede onderhoudsregeling en meerjarenrestauratieplannen moeten zijn. Over nut en noodzaak van een onderhoudsregeling voor monumenten wordt in de monumentenzorg al zoveel jaren gesproken, dat daarop hier niet verder hoeft te worden ingegaan. Het maken van meerjarenramingen voor restauraties hangt ten nauwste samen met (beperkte) financiële middelen, maar een gevolg ervan zal wel zijn dat een eigenaar weet op welk tijdstip hij in aanmerking komt voor een overheidsbijdrage in restauratiekosten. Bovendien kan in de tussenliggende periode hulp worden geboden door b.v. de Monumentenwacht, zodat verdergaand verval voorkomen kan worden (in tegenstelling tot wat nu maar al te vaak gebeurt). Samengevat menen wij dat voor de Provincie Utrecht en de overige provincies de weg naar een eigen provinciaal monumentenbeleid bewandeld moet worden met de overgang van een passieve naar een actieve opstelling tegenover de monumentenzorg en de instelling van een provinciaal monumentenbureau, waar o.a. een goede inventarisatie en dokumentatie wordt opgezet en bijgehouden. In overleg met alle betrokken overheden en partikuliere instanties op het terrein van de monumentenzorg kan dan gedacht worden over decentralisatie van verantwoordelijkheden en geldmiddelen. De uitvoering van de plannen zal zeker in fasen en met de nodige omzichtigheid moeten geschieden.

In het bestek van een artikel in Heemschut is geen ruimte details uit te werken. Het gaat om het principe, waarbij de dienstverlening in de monumentenzorg zo duidelijk en effectief mogelijk plaats kan vinden binnen een gedecentraliseerd bestel. De Stichtse Culturele Raad vindt dat de monumentenzorg op den duur, nadat de provincies daartoe voldoende zijn toegerust, naar de Provincies (en de grote monumentensteden) gedecentraliseerd zou moeten worden, waarbij het Rijk het noodzakelijke totaaloverzicht behoudt, specialismen beoefent, de opleiding in het restauratievak koördineert, voorlichting en informatie verstrekt, advies geeft en de Gemeente zich 'monumentenminded' opstelt en in bestemmingsplannen enz. daar uiting aan geeft. Wellicht levert onze visie een nuttige bijdrage in de discussie over wijzigingen in de structuur van de monumentenzorg in Nederland.

Stichtse Culturele Raad
Mw. A. L. Jordens